

Ižanga

Infliacija (inflation) - yra pinigų nuvertėjimas, kuris pasireiškia prekių ir paslaugų kainų kilimu.

Infliacija– tai ne bet koks kainų kilimas, tai nėra tam tikrų prekių arba jų grupių kainų lygis. Be to, tai ne vienkartinis kainų pakilimas, o nuolatos besitęsiantis reiškinys, trunkantis gana ilgai. Kai kurių prekių kainos net ir infliacijos sąlygomis gali išlikti nepakitusios (arba net gali sumažėti).

Požiūris į infliaciją, kaip ekonominį reiškinį įvairiais laikotarpiais buvo nevienodas. Anksčiau dominavo tezė, kad infliacija yra išimtinai destruktivi jėga. Šią tezę paneigė Dž. Keinsas, kuris teigė, kad infliacija yra milžiniškas pozityvus potencialas, nes jai esant, nuvertėja pinigai ir jų kaupimas darosi betikslis, skatinamas vartojimas ir kartu ekonomikos augimas. Nesant infliacijos, kaupiami pinigai, jie išaldomi ir susidarius tam tikroms aplinkybėms, gali iššaukti ekonominę krizę. Dabartiniu metu infliacija įgavo visuotinį pobūdį, tapo įprastu reiškiniu ir viena iš opiausių socialinių ekonominių problemų Lietuvoje. Kainos dažniausiai keičiasi didėjimo linkme. Tačiau kainų pokyčio laipsnis labai nevienodas atskirais laikotarpiais. Netinkamas kainų lygio pokyčio interpretavimas tiesiogiai susijęs su netinkamai priimamais sprendimais. Todėl jo įtaka svarbi visai makroekonomikai.

Šį pokytį ir tirsime, pasitelkę ketvirtinius 2001-2011 metų duomenis: Lietuvos vartotojų kainų indeksą, naftos kainą bei procentinį nedarbo lygį. Sudarę laikines sekas, kurios turi bent po vieną ilgą“ekskursiją” aukštyn ir žemyn, tirdami priklausomybę tarp jų pačių, kointegracijos sąryšius, formuosime Lietuvos infliacijos modelį geriausiai paaiškinantį pačią infliaciją bei leidžiantį kuo tiksliau atlikti jos prognozę pasirinktam žingsnių skaičiui. Duomenys - aliuzija į VECM.

Taigi, pagrindinis šio ekonometrinio darbo tikslas yra suformuoti tokį Lietuvos infliacijos modelį, kurio komponentės kuo tiksliau paaiškintų pastarųjų dešimties metų infliacijos dinamiką, struktūrinius lūžius krizės metu Lietuvoje bei, remiantis praeitimi, leistų daryti išvadas apie jos elgesio tendencijas ateityje.

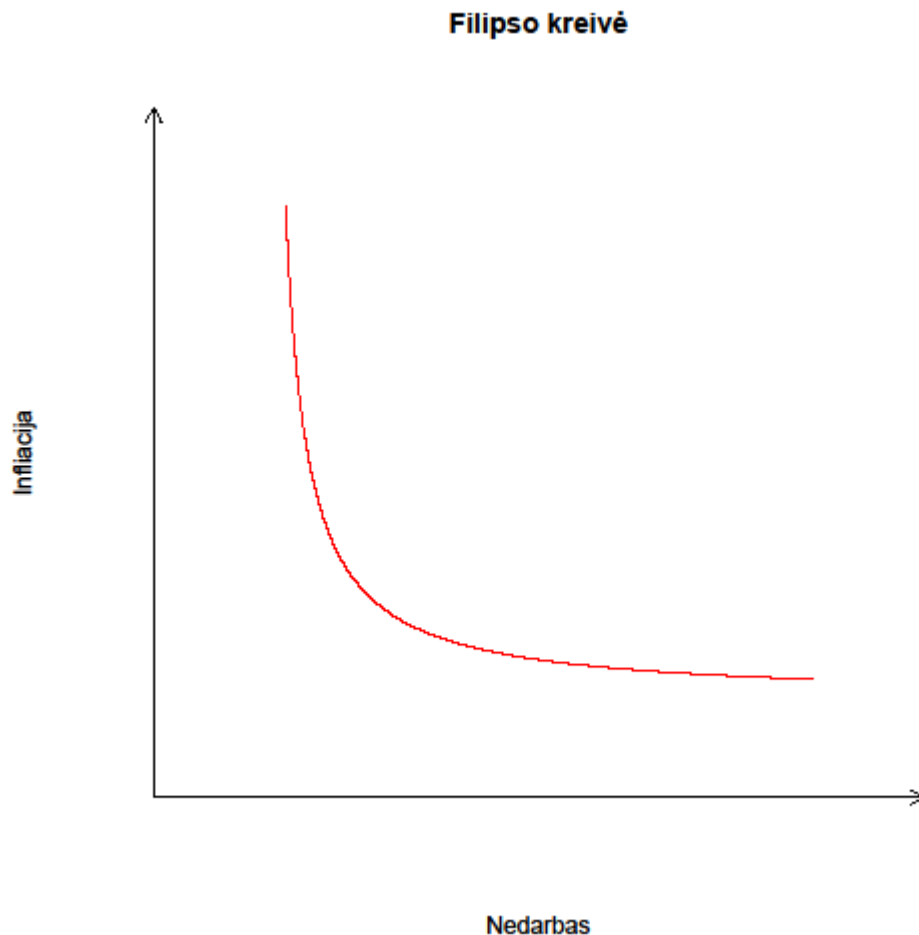
Infliacija ir vartotojų kainų indeksas

Infliacijai išmatuoti Lietuvoje naudojamas vartotojų kainų indeksas (VKI). Vartotojų kainų indeksas (VKI) – parodo vartojimo prekių ir paslaugų, kurias įsigyja, už kurias sumoka ir kurias namų ūkiai panaudoja tiesiogiai patenkinti vartojimo poreikius, vidutinį kainų lygio pokytį per tam tikrą laikotarpį. Tai yra pagrindinis infliacijos rodiklis, rodantis vartojimo prekių ir paslaugų, kurias įsigyja, už kurias sumoka ir kurias namų ūkiai panaudoja tiesiogiai patenkinti vartojimo poreikius, vidutinį kainų lygio pokytį per tam tikrą laikotarpį. VKI Lietuvoje skaičiuojamas nuo 1992 m. gegužės mėn. Vartotojų kainų indeksas neapima prekių ir paslaugų, skirtų gamybai, pelno gavimui, kapitalo formavimui.

Pagrindinė informacinė bazė VKI skaičiavimui yra duomenys apie prekių ir paslaugų reprezentančių kainas, tarifus ir gyventojų išlaidas vartojimo prekėms ir paslaugoms įsigyti. Pagrindinis kainų informacijos šaltinis yra prekių ir paslaugų reprezentančių kainų ir tarifų registravimas atrinktose visų nuosavybės formų prekybos ir paslaugų sferos įmonėse. Kiekvienos prekės ar paslaugos kainų lygio pokytis daro skirtingą įtaką bendrajam VKI. Tai lemia išlaidų kiekvienai prekei ar paslaugai dalis bendroje gyventojų piniginių vartojimo išlaidų struktūroje. Skaičiuojant VKI vartojimo prekių ir paslaugų kainų santykiai atsveriami naudojant išlaidų prekėms, paslaugoms lyginamuosius svorius bendrose namų ūkių vartojimo išlaidose. Namų ūkių biudžetų tyrimo apie pinigines gyventojų vartojimo išlaidas duomenys yra pagrindinis informacijos šaltinis svoriams rengti.

Infliacija ir nedarbas

Ryšį tarp dviejų pagrindinių makroekonomikos rodiklių – nedarbo ir infliacijos – parodo Filipso kreivė. Olbanas Filipsas 1958 m. paskelbtame darbe įrodė, kad tarp nedarbo lygio ir nominalaus darbo užmokesčio kilimo tempų yra atvirkštinė priklausomybė.

Nedarbo – infliacijos dilema (atvirkštinė priklausomybė) gali nustoti egzistavusi, jeigu infliacijos lūkesčiai yra racionalūs, t.y. pagrįsti ateities numatymu. Atkreipiame dėmesį į svarbiausius šios teorijos teiginius, nagrinėjamo klausimo pažiūriu. Racionalūs lūkesčiai – tai geriausia ateities prognozė, paremta visa turima informacija. Jei lūkesčiai racionalūs, galima teisingai prognozuoti infliacijos tempą. Ankstesnis infliacijos lygis neturi reikšmės, todėl nėra ir inercinės, užprogramuotos infliacijos. Infliacijos ateities prognozės pagrįstos ne ankstesnių laikotarpių duomenimis, bet būsimąja valstybės ekonomine politika, numatomais politikų veiksmais. Norint efektyviai prognozuoti, būtina žinoti galimus jų veiksmus. (Remiantis šia idėja, tikrinsime modelio tinkamumą, t.y. ar nukirptų duomenų prognozė tiksliai atspindi tikrąsias infliacijos reikšmes)

Infliacija ir naftos kainos

Kuro kainų didėjimo poveikis - vienas pagrindinių infliaciją skatinančių veiksnių. Naftos kainų šokas veikia asimetriškai. Pasaulyje senkant naftos ištekliams, tačiau tuo pat metu augant jos vartojimui, ypač dėl tolimųjų rytų augančios ekonomikos, neišvengiamai kyla jos kainos. Taigi, duomenyse matomas spartus naftos kainos kilimas susiformavodėl energetikos išteklių kainų didėjimo. Naftos brangimas įtakoja greitesnį Lietuvos VKI didėjimą nė infliacijos dėl:

- didesnio kuro svorio Lietuvoje (besivystanti šalis, daugiau išlaidų “būtinybėms”);
- mažesnio specifinio (*ad quantum*) akcizo degalams (nes harmonizacija dar nebaigta).

Taigi, teoriškai išnagrinėję kiekvienos komponentės įtaką infliacijai, galime nesunkiai pastebėti, kad jos gan glaudžiai koreliuoja ir tarpusavyje. Egzogeniniu kintamuoju laikysime VKI logaritmų skirtumą, o endogeniais,- logaritmuotus nedarbo lygio bei naftos kainų duomenis. 2008 metų pabaiga - 2010 metai - ekonominė krizė Lietuvoje. Duomenys tai puikiai atspindi: didėjantis kainų lygio pokytis, vis kylanti naftos kaina bei didėjantis nedarbas. Modelio parinkimas šiems duomenims - procesas, reikalaujantis nuodugnios duomenų analizės.

Išvados

Infliacija - yra sudėtingo politikos ir ekonomikos sąveikos visuomenėje proceso išdava. Tokiame kontekste priežastis - pasekmės kalba lengvai tampa klaidinančia. Už kainų lygio kilimo slepiasi nesuskaičiuojamų firmų ir atskirų asmenų priimami įkainojimų sprendimai. Tam tikra prasme šie sprendimai yra tiesioginė infliacijos priežastis. Tačiau kainų keitimo sprendimai yra paremti rinkos signalais ir politine situacija šalyje. O šie, savo ruožtu, yra kitų priežasčių grandinės pasekmė.

Šiame darbe, tirdami sąsajas tarp duomenų, jų reikšmingumą, įvertinant infliacijos priklausomybę nuo jų, remdamiesi praeities įtaka, sukonstravome Lietuvos infliacijos modelį (VECM), apie kurio gerumą byloja ir liekanos, sudarančios BT. Pastarasis modelis iš visų nagrinėtųjų geriausiai atspindi pagrindinius ekonomikoje vykstančius procesus (infliacijos struktūrinius lūžius). Todėl būtina pastebėti, jog naftos kainos ir procentinis nedarbas pasirinkti tikslingai t.y jų reguliavimo metodai turės tiesioginę įtaką infliacijai. Taigi, infliacijos reguliavimo metodai bus efektyvūs tik tada, kai jie adekvačiai atitiks jos priežastis. Vienas iš pagrindinių išsikeltų uždavinių - infliacijos prognozė - (VECM - > VAR), išspręstas gana tikslingai,- racionalių lūkesčių pasekmė.

Taigi, mūsų sukurtas Lietuvos infliacijos modelis - priemonė, priimant makroekonominis sprendimus, leidžianti išvengti infliacijos „spėjimo“ klaidų bei netinkamų investicijų pasekmių.